

Proloog

Het is even stil. Ik kijk de tafel rond. Op de gezichten van mijn familieleden zijn verschillende emoties af te lezen

‘Wáár ga je werken?!’ vraagt mijn moeder.

‘In de tbs-kliniek, als basisarts,’ zeg ik.

‘Waarom ga je niet iets normaal doen als eerste baan?’ vraagt ze.

‘Kindergeneeskunde of de crisisdienst van de psychiatrie waar je je laatste coschap had?’ vraagt mijn vader.

‘Nee,’ zeg ik. ‘Ik weet dat ik psychiater wil worden, dus ik wil sowieso werken in de psychiatrie. De crisisdienst is een optie, maar daar heb ik mijn laatste coschap al gedaan. Ik wil iets nieuws zien. Daarnaast denk ik dat ik hier veel kan leren. Ik ben benieuwd naar de patiënten, de achterliggende verhalen en deze onbekende wereld.’

‘Is het niet gevaarlijk?’ vraagt mijn opa. Tot nu toe heeft hij nog niets gezegd.

‘Volgens mij valt het mee. De instelling is veel beter beveiligd dan reguliere instellingen en de verpleging is erg alert op de veiligheid.’

Mijn broertje grijnst. ‘Mij lijkt het wel vet,’ zegt hij.

Ik kijk naar mijn moeder en opa. ‘Als ik het niets vind, dan kan ik er altijd nog mee stoppen.’

Even is het stil aan tafel.

‘Ergens snap ik dat je het interessant vindt,’ zegt mijn moeder. ‘Misschien kun je soms iets voor ons schrijven?’

En zo begon ik als net afgestudeerde arts in een tbs-kliniek. Vooraf wist ik niet waar ik aan begon. Ik had geen beeld bij ‘de tbs’, laat staan een uitgesproken mening hierover. Sterker nog: ik had nog nooit zo’n kliniek vanbinnen gezien. Alles was nieuw voor me. Iedere dag zat ik aan het eind vol verhalen. Opeens kreeg ik inzicht in een bijzonder en grotendeels afgesloten stuk van onze samenleving. Door hierover te schrijven wilde ik anderen de kans geven deze wereld te leren kennen. Hopelijk kan ik u meenemen in mijn verwondering, verbazing en soms ontroering.

Lunchen met moordenaars

Het is 12.15 uur, lunchtijd. Vandaag is mijn eerste dag in de kliniek. Ik loop samen met de verpleegkundigen de afdeling op. De tafel is al gedekt door de patiënt die vandaag corvee heeft. Ik voel mijn hart licht in mijn keel kloppen. Dit is de eerste keer dat ik de patiënten van mijn afdeling zal ontmoeten. Zullen ze zien dat ik zenuwachtig ben? De patiënten die mee lunchen zitten al aan tafel.

Ik pak een stoel naast een man met steil donker haar, hij stelt zichzelf voor als Ian. Mijn billen raken amper de zitting, als de man aan het hoofd van de tafel zich tot mij keert. Hij roept iets waarvan ik nu weet dat veel van de mensen die ik vandaag ontmoette het dachten maar niet zeiden: 'Jij bent net afgestudeerd, niet?'

'Dat klopt, dat heb je goed gezien,' zeg ik. 'Hoe kom je daar zo bij?'

'Ik zie het aan je hoofd, je hebt een enorme babyface.'

Hij heeft gelijk, als net afgestudeerde arts van vierentwintig oog ik als een groentje. Ook zie ik er jong uit voor mijn leeftijd.

'Tsja, je moet het er maar mee doen,' zeg ik.

'Weet je wel dat ik in één jaar al drie artsen heb versleten?' gaat hij verder.

'Nou zeg, je jaagt me de stuipen op het lijf!' zeg ik met

een glimlach. Op het moment dat deze woorden mijn mond verlaten, sla ik mezelf voor de kop. Hoe kan ik zo stom zijn zoiets te zeggen tegen een tbs'er? Tot mijn opluchting glimlacht hij terug.

De rest van de lunch praat ik wat met verschillende patiënten. De gesprekken lopen niet heel soepel. De meeste patiënten zijn terughoudend. Bij het opruimen van de borden zegt verpleegkundige Hugo: 'Neem het niet persoonlijk op. Deze mensen hebben veel meegeemaakt en veel verschillende gezichten gezien in de ggz. Het heeft tijd nodig hun vertrouwen te winnen.'

Na de lunch begin ik te lezen in de dossiers van de patiënten. Hierin zitten ook Pro Justitia Rapportages (PJ-rapportages). Die zijn geschreven door een psychiater en een psycholoog. In de rapporten wordt getracht antwoord te geven op de vragen:

1. *Is er sprake van een psychische stoornis?*
2. *Hoe was dit ten tijde van het delict?*
3. *Is er een verband tussen de psychische stoornis en het gepleegde delict?*
4. *Indien het antwoord op vraag 3 ja is, waar blijkt dat uit?*

Door deze vragen te beantwoorden wordt onderscheid gemaakt tussen de mensen bij wie de psychische gesteldheid een rol speelde bij het plegen van het delict en bij wie niet. Kortom: aan wie wordt een tbs-maatregel opgelegd en aan wie alleen een gevangenisstraf.

De PJ-rapportages zijn zo gedetailleerd beschreven dat de rillingen over mijn rug lopen. Aan de lunchtafel

wist ik niet wie bij welk PJ-rapport hoorde. Ik wist niet of de persoon naast mij degene was die zijn broer had vermoord, iemand had verkracht of had geprobeerd een verpleegkundige te wurgen. Toen ik zag hoe de verpleegkundigen met iedereen omgingen, begreep ik dat het er ook niet toe deed. Ze behandelen iedere patiënt respectvol en menselijk. Ik ben onder de indruk van Hugo, de verpleegkundige die ik vandaag heb ontmoet. Ondanks zijn imposante uiterlijk – lang en gespierd – straalt hij vriendelijkheid en kalmte uit.

Aan het einde van de dag fiets ik naar huis en werp een blik over mijn schouder naar de kliniek. Mijn gedachten buitelen over elkaar heen: het gebouw dat er imponerend uitziet met grotendeels water rondom, als een slotgracht; de deuren die alleen opengaan als de deur achter mij gesloten is; de pieper die ik aan mijn broekriem draag en waarop ik kan drukken bij gevaar. Ik heb me verbaasd over wat ik aantref achter de muren van de kliniek: een sporthal, atelier, afdeling houtbewerking en fietsenwerkplaats. Ik denk terug aan de lunch met patiënten, met stenen borden en broodmessen; ik heb gehoord dat ze 's avonds zelf koken met scherpe messen. Die na het koken wel weer ingeleverd moeten worden op de teamkamer van de verpleegkundigen. In veel opzichten doet het me denken aan een normale woongroep.

Veiligheid en vertrouwen lijken binnen de kliniek constant met elkaar in gevecht: achter hoge muren en dikke deuren wordt geprobeerd de patiënten zoveel als verantwoord is klaar te stomen voor terugkeer in de samenleving. Het abnormale van opsluiting contrasteert

met het alledaagse van de interacties. En wie heeft gedacht dat een lunch met moordenaars gezellig kan zijn?

Kerst

Amper een week nadat ik ben begonnen vindt 'Winter Wonderland' plaats. De kerstviering van de kliniek. Van mijn collega's heb ik gehoord dat het zowel voor patiënten is als voor het personeel. Ik weet niet goed wat ik ervan moet verwachten, maar denk dat het een mooie kans is om mijn collega's en de patiënten beter te leren kennen. Wat trouwens ook niet onbelangrijk is voor een net afgestudeerd blut mens: er is gratis eten! Iets na zessen begeef ik me naar de gymzaal, waar het hele gebeuren plaatsvindt. Wanneer ik de zaal binnestap heb ik even een moment nodig om het tafereel in me op te nemen. De gymzaal ziet eruit als een decor uit een Amerikaanse kerstfilm. Overal staan kraampjes met poffertjes en warme chocolademelk. Te midden van dit alles speelt de band van de kliniek een paar nummers. Er hangt een ontspannen sfeer. Patiënten en medewerkers zijn in groepjes met elkaar aan het praten. Ik realiseer me dat ik niemand herken. Shit, denk ik, dit kan zomaar een ongemakkelijke borrel worden. Ik besluit wat eten te gaan halen, op het menu staan vegetarische hamburgers. Ik scan de gymzaal en zie een groepje mannen aan een picknicktafel zitten. Ik kijk naar hun broekzakken, geen medewerkerspas, patiënten dus.

‘Is deze plek nog vrij?’ vraag ik aan een van de mannen.

‘Ja, tuurlijk, ga zitten!’ Hij is rond de dertig en heeft kort donker haar. Zijn kledingstijl kenmerkt zich het beste als van een vlotte ANWB’er. Zijn afritsbroek is niet zo suf door de hippe sneakers die hij eronder draagt en zijn praktische outdoor jas wordt opgevrolijkt met een paar kralenkettingen.

‘Mooi, hè?’ zegt de man, die kennelijk doorheeft dat ik naar zijn sieraden staar.

‘Ja, heb je ze gekregen?’

‘Ja, van vrienden. Jij hebt ook een hoop kettingen. Die ene glimt mooi.’ Hij wijst naar een van de sieraden om mijn nek.

‘Dank je wel, die is van mijn moeder geweest. Vind je het wat?’ Ik wijs om me heen.

‘Ik vind het leuk dat ze zoiets voor ons organiseren.’

Verder kan ik even geen vragen bedenken, dus richt ik me weer op mijn eten. Terwijl we onze burgers naar binnen werken en mijn overbuurman er drie in zijn mond laat verdwijnen, realiseer ik me hoe bizar deze situatie is. Ik zit aan tafel met drie wildvreemde tbs’ers, van wie ik geen flauw idee heb wat ze gedaan hebben. En het is eigenlijk best gezellig. Ik neem de laatste hap van mijn burger, terwijl de band op de achtergrond ‘Shallow’ van Lady Gaga en Bradley Cooper speelt.

Als ik mijn collega-artsen Anna en Jessica in de verte zie besluit ik me bij hen te voegen. De band bestaat uit medewerkers en patiënten. De gitaristen herken ik als de muziektherapeuten van de kliniek. Beiden hebben een

coole, wat alternatieve uitstraling. Hun haar is halflang en ze hebben een paar tattoos. De zangeres is een klein, muizig meisje. Ik vermoed dat zij een patiënte is, waarschijnlijk omdat ze zich niet helemaal op haar gemak voelt op het podium. Ook de zanger ken ik niet. Het is een jongen met blonde krullen en hij heeft een wat Gooisch voorkomen, met zijn polo en nette schoenen.

‘Wie is die man achter het drumstel? Wat een enorme knapperd is dat!’ zegt Anna.

‘Uhm volgens mij is dat de psycholoog van afdeling vier-nul, toch?’ zeg ik. Anna heeft gelijk. Het is een charmante verschijning en het feit dat hij drummer is maakt hem nog aantrekkelijker.

‘Nou ik zou niet voor hem gaan als ik jou was,’ zegt Jessica.

Het is vast zo’n psycholoog die al met de hele afdeling naar bed is geweest. Ik weet van andere artsen in de psychiatrie dat vooral op afdelingen waar ze heftige situaties meemaken collega’s regelmatig het bed met elkaar delen. Zoiets schept kennelijk een band.

‘Het zit namelijk zo...’ vervolgt ze, ‘hij is een patiënt van me.’

Anna en ik hebben een aantal seconden nodig om de informatie tot ons te laten doordringen. Vervolgens barsten we in lachen uit.

Halverwege de avond loop ik een rondje door de zaal. Een van de kerstkraampjes doet mijn mond openvallen van verbazing. Wie dacht in hemelsnaam dat dit een goed idee was!? Voor het kraampje staat een vrouw in een zwarte tutu enthousiast met een schminkpenseel in

de aanslag. Je kunt je daar laten schminken. Ik kan me haast niet voorstellen wat de mannen die hier zitten – gemiddeld tussen de twintig en veertig en niet het type prinsesje – ervan vinden.

‘Jemig, kun je je daar laten schminken?’ vraag ik aan Ian, een patiënt van mijn afdeling.

‘Ja, dat klopt,’ grinnikt hij. ‘Ik dacht er zelf aan om “Illuminatie” op mijn arm te laten zetten. Zal ik dat doen?’

Ik voel wel wat voor dit rebelse idee. ‘Ja, ik zou het gewoon doen. Misschien kun je vragen of ze er wat glitter overheen strooit voor het contrast?’

De vriend van Ian, een zwarte man die ik rond de dertig schat, wordt door dit idee geïnspireerd: ‘Yo, dan doe ik zes-zes-zes op mijn hand!’

Even later komen ze met een grijns op hun gezicht terug: Ian met ‘illuminatie’ in grijze glitterletters op zijn onderarm en zijn vriend met ‘666’ in roze glitters op zijn handrug. Wat een heerlijk begin van de kerst!